

PLASTICA VINČIANĂ DE LA GORNEA

Faza A a culturii Vinča, civilizație superioară pe deplin formată, cu trăsături definite, care o deosebesc de cultura Starčevo-Criș, aflată în plină evoluție în momentul sosirii purtătorilor civilizației vinčiene, reprezintă cel mai timpuriu orizont în regiunea dunăreană¹. Unul din epicentrele noii civilizații, care se va impune treptat civilizației anterioare, acoperind-o în bună măsură², îl reprezintă așezarea de la Gornea (comuna Sichevița, județul Caraș-Severin), care este una din cele mai importante așezări Vinča A, atât prin poziția cit și prin vechimea sa, avînd întinse relații cu așezări și civilizații contemporane: Starčevo-Criș tîrziu, Vršnik, Amzabegovo, Paradimi, Dikili Tash³.

Primele descoperiri din hotarul satului Gornea, aparținînd epocii neolitice, sînt făcute în primăvara anului 1968 cu prilejul unei perieghize executate de Ilie Uzun și Gheorghe Lazarovici, urmată de săpături sistematice, care au fost întreprinse an de an, cercetările continuînd și în prezent⁴.

Pe baza observațiilor de la Gornea și a studierii altor descoperiri de la acest orizont cronologic, Gh. Lazarovici împarte faza A a culturii Vinča din sistemul lui Vladimir Milojević în trei etape: A₁, A₂, A₃, adîncind opiniile lui S. Dimitrijević și ale altor cercetători⁵. Astfel, studiînd evoluția materialului ceramic (factură, forme, ornamente), cercetătorul clujean încadrează cele cca 40 de complexe descoperite în punctul „Cău-nița de Sus” în etapele A ale culturii Vinča după cum urmează: pentru A₁ complexe Bordei_{21b} (bordei — în continuare notat cu B), și B₁₃; pentru A₂ — B₉, B₁₅, B₁₆, B_{21c}, B₃₁, B₃₂, iar pentru A₃ cele mai caracteristice sînt complexe P₃ (platforma), B₁₇, B₁₈, B₂₆, B₂₉, B₃₄, B₃₅. În alte com-

¹ Gh. Lazarovici, în *Banatica* II, 1973, p. 30; Idem, în *Banatica* IV, 1977, p. 22; Idem, în *Gornea, Preistorie*, 1977, p. 49.

² Idem, în *Banatica*, III, 1975, p. 12—15; Idem, în *Fest Pittioni*, 1976, p. 206—208; idem, în *Banatica* IV, 1977, p. 22—24; Idem, în *Gornea, Preistorie*, 1977, p. 49—64, 71.

³ *Ibidem*, p. 70.

⁴ *Ibidem*, p. 19—28. Întreruperi au fost între anii 1970—1973. Săpăturile pentru preistorie au fost conduse de Gheorghe Lazarovici, căruia îi mulțumim pentru bunăvoința de a ne pune la dispoziție însemnările pentru studiu.

⁵ Idem, în *ActaMN*, VIII, 1971, p. 475; Idem, în *Banatica* I, IV, 1977, p. 22 și urm.

plexe sînt greu de separat elemente Vinča A de fenomenul de sinteză Starčevo-Criș⁶, în B₇₋₈, P₄ și altele.

Prin lucrarea de față încercăm să aducem cîteva contribuții la clarificarea unor probleme legate de plastica celei mai vechi faze a culturii Vinča. Avînd în vedere că acest domeniu a fost prezentat în diverse studii precum și în lucrarea monografică despre Gornea⁷, fără a fi aprofundată însă, credem că ne facem o datorie, adîncind studierea plasticii fazei Vinča A.

Sursă istorică, prin contribuția pe care și-o aduce la reconstituirea imaginii despre om și a trăsăturilor sale psiho-spirituale în raport cu concepțiile magico-religioase⁸, plastica vinčiană este bogat ilustrată în cuprinsul Banatului, începînd încă din fazele tîrzii ale culturii Starčevo-Criș⁹.

Păstrată destul de fragmentar, plastica fazei Vinča A reprezintă aproape 15% din totalitatea plasticii aparținînd culturii Vinča de pe teritoriul județului Caraș-Severin. Deși schematizarea și stilizarea figurinelor reprezintă o trăsătură esențială¹⁰, uneori s-au păstrat proporțiile și raporturile dintre diferite părți ale corpului omenesc¹¹.

În stadiul actual al cercetărilor, plastica antropomorfă este reprezentată de figurine feminine în picioare, corespunzînd categoriei A, după sistemul de clasificare al lui Milutin Garašanin¹² și respectiv categoriei I după sistemul lui Iosip Korošec și Dragoslav Srejić¹³.

TIPURI DE FIGURINE

Din numărul destul de mare de figurine antropomorfe păstrate întregi sau fragmentare (aproape 45), distingem următoarele tipuri sau categorii:

I *Figurine cu corp cilindric* încadrate de Garašanin în categoria A₁, iar de Korošec în Ia, care continuă tradițiile neoliticului timpuriu¹⁴.

1. *Figurină* [(pl. IV/2), nr. inv. A 3487], din pastă fină de culoare cărămizie, fața triunghiulară, nas mic, rotund, ochii redați prin incizii ori-

⁶ Idem, în *ActaMN*, VII, 1970, p. 409 și urm.; Idem, în *Banatica* II, 1973, p. 47. p. 22; idem, în *Gornea, Preistorie*, 1977, p. 65—68.

⁷ *Ibidem*, p. 61.

⁸ Eugen Comșa, în *Apulum*, XIII, 1975, p. 16.

⁹ E. Nagy, în *AE* 1911, p. 156; I. Kutzián, *A Kőrös Kultúra*, 1944, p. 80; Gh. Lazarovici, în *ActaMN* VI, 1969, p. 18, fig. 10; idem, în *Banatica*, III, 1975, fig. 3/1—2, 4/1—2, 5/1—5.

¹⁰ cf. Vl. Milojević, în *BSA*, XLIV, 1949, p. 272.

¹¹ cf. Silvia Marinescu-Bîlcu, *Cultura Precucuteni pe teritoriul României*, 1974, p. 89.

¹² M. Garašanin, în *Hronologija vinčanske grupe*, 1951, p. 16.

¹³ J. Korošec, în *Arheoloski radove i rasprave*, vol. I, 1959, p. 88; D. Strejović, în *IPEK*, 21, 1964—1965, p. 31.

¹⁴ Vl. Markotić, în *Adriatica*, 1970, p. 74; D. Srejić, *op. cit.*, p. 28—42.

zontale, sexul prin incizie verticală, iar fesele printr-o proeminență orizontală; ornamente — două incizii pe creștet și trei incizii unghiulare dispuse sub bărbie. Orizont Vinča A₃.¹⁵ Analogii pentru față, dar mai ales pentru maniera de redare a ochilor în Grecia centrală¹⁶, destul de apropiate la Turdaș¹⁷. S-ar putea să joace rol genetic pentru figurinele de la Tărtăria¹⁸.

2. *Fragment figurină* [(pl. X/2), nr. inv. A 3451], culoare brun-închis, bazinul redat printr-o proeminență fără incizie, sexul prin incizie triunghiulară¹⁹. Analogii pentru maniera de redare a sexului, fenomen de tradiție Starčevo-Criș, la: Gura Văii²⁰, Crnokalačka Bara²¹.

3. *Fragment figurină* (pl. IV/1), din pastă cenușiu-roșcată, fesele reprezentate prin proeminențe separate prin incizie, secțiune aproape cilindrică²². Joacă rol genetic pentru figurina de la Liubcova²³.

4. *Fragment figurină* (pl. I/7), păstrată doar partea inferioară, pastă de culoare roșie-cărămizie²⁴. Analogii la Tărtăria²⁵.

5. *Fragment figurină* (pl. VIII/3), prezentînd un fel de talpă²⁶.

6. *Fragment figurină*, (nr. inv. A 16.050), de asemenea prevăzută cu talpă. Orizont Vinča A₁.²⁷

7. *Fragment figurină* (pl. I/4), din pastă fină, de culoare cenușiu-gălbui, fese separate prin incizie, secțiune ușor ovală, cu talpă²⁸.

8. *Fragment figurină* [(pl. II/4), nr. inv. A 22.869], pastă cărămizie, față triunghiulară, nas mic, rotund cu două orificii, de o parte și alta, ochii — două incizii oblice. Nepublicat.

9. *Fragment figurină* [(pl. VIII/3), nr. inv. A 23.827], din pastă de culoare cafenie, urmă de sin. Nepublicat. Analogii la Fratelia²⁹.

¹⁵ Gh. Lazarovici, în *Gornea*, Preistorie, 1977, pl. LXV/4; Idem, în catalogul expoziției româno-iugoslave: „Comori arheologice în regiunea Porților de Fier”; Idem, în *teză de doctorat* (ms. — în continuare *teză*), fig. 10/A 24.

¹⁶ L. Franz, în *IPEK*, 1934, pl. 10/4.

¹⁷ M. Roska, *Die Sammlung Zsófia von Torma*, Cluj, 1941, pl. CXXXIV/21, CXXXVII/5.

¹⁸ N. Vlassa, în *Dacia N.S.*, VII, 1963, p. 489, fig. 6/1—2.

¹⁹ Gh. Lazarovici, în *Banatica*, II, 1973, fig. 7/15; idem, în *Gornea Preistorie*, 1977, pl. LXV/15; idem, în *teză*, fig. 10/A 25.

²⁰ P. Roman, V. Boroneanț, în *Drobeta*, 1974, pl. VI/5, p. 122.

²¹ N. Tasić, E. Tomić, în *Crnokalačka Bara*, 1969, pl. VIII/14.

²² Gh. Lazarovici, în *Banatica*, II, 1973, pl. 7/11; idem, în *Gornea, Preistorie*, 1977, pl. LXV/11; idem, în *teză*, fig. 20/A 11.

²³ E. Comșa, în *SCIV*, 16, 3, 1965, p. 550, fig. 5.

²⁴ Gh. Lazarovici, în *Banatica* II, 1973, fig. 7/10; idem, în *Gornea Preistorică*, 1977, pl. LXV/10; Idem, în *teză*, fig. B/10.

²⁵ N. Vlassa, *op. cit.*, p. 489, fig. 6/6—8.

²⁶ Gh. Lazarovici, *teză*, fig. 20/B 12.

²⁷ *Ibidem*, fig. 20/B 13; ne exprimăm regretul că nu am putut avea la dispoziție piesele în totalitatea lor, precum și datele necesare realizării unui catalog.

²⁸ Gh. Lazarovici, în *Gornea, Preistorie*, 1977, pl. LXV/1; Idem, în *teză*, fig. 20/A 1.

²⁹ Colecția Andrei Agatha, Timișoara.

10. *Fragment figurină* [(pl. I/1), nr. inv. A 3690], prezintă un mic orificiu în partea inferioară³⁰.

11. *Fragment figurină*, (nr. inv. A 14.536)³¹.

12. *Fragment figurină*, orizont Vinča A₃³².

Aceleași categorii de figurine cilindrice îi aparțin următoarele fragmente, din care s-a păstrat doar capul, prezentînd cu mici modificări aceeași față triunghiulară, cu nasul redat printr-o mică proeminență rotundă sau conică, iar ochii prin incizii oblice sau orizontale.

1. *Cap de figurină* [(pl. II/3), nr. inv. A 3692]. Prezintă ca ornamente două șiruri de orificii dispuse pe creștet și pe ceafă³³. Analogii pentru față fără nas la Saboc³⁴, pentru ornamente la Rîpa³⁵ și Dimini³⁶.

2. *Cap de figurină* [(pl. II/6), nr. inv. A 3691], cu nas prelung, ochii — două incizii oblice³⁷. Analogii pentru nas și ochi la Žarkovo III³⁸, numai pentru nas la Vršac³⁹ și Fratelia⁴⁰.

3. *Cap de figurină* [(pl. II/2), nr. inv. A 3689], nas mic, rotund, ochii — două incizii oblice⁴¹. Joacă rol genetic pentru figurinele de la Liubcova⁴². Analogii la Balta-Sărată⁴³, Parța⁴⁴, Vinča — orizont Vinča B₁⁴⁵, Turdaș⁴⁶ și Fratelia⁴⁷.

4. *Cap de figurină* [(pl. II/1), nr. inv. A 14.498], fața foarte prelungă, nasul rotund în directă legătură cu ochii⁴⁸. Analogii pentru ochi și ceafă la Tărtăria⁴⁹, Vršac- Musik-kanal⁵⁰.

A doua mare categorie de figurine, multe păstrate în stare fragmentară, o reprezintă cea a *figurinelor prismatice sau plate*, la care apar totuși încercări timide de redare a detaliilor anatomice sau de steatopigie⁵¹.

³⁰ Gh. Lazarovici, în *teză*, fig. 20/B 16.

³¹ *Ibidem*, fig. 20/c 3.

³² *Ibidem*, fig. 20/c 2.

³³ *Ibidem*, fig. 20/B 4.

³⁴ M. Vasiljević, în *AP*, 10, 1968, p. 13—14.

³⁵ S. Dumitrașcu, în *Lucrări științifice*, 1972, p. 49—67.

³⁶ *Handbuch*, II, 1968, fig. 134/1; I, p. 446.

³⁷ Gh. Lazarovici, în *teză* fig. 20/B 1.

³⁸ D. și M. Garașanin, în *Starinar*, III—IV, N.S., 1954, fig. 38.

³⁹ B. Milleker, în *Starinar*, XIII, 1938, p. 121, fig. 14/1.

⁴⁰ Colecția Andrei Agotha, Gh. Lazarovici, în *teză*, fig. 21/J 9.

⁴¹ Gh. Lazarovici, în *teză*, fig. 20/B 2.

⁴² E. Comșa, în *Banatica*, I, 1971, p. 90, fig. 1.

⁴³ S. Dumitrașcu, în *Lucrări științifice*, 1969, pl. III/2a.

⁴⁴ Gh. Lazarovici, în *Tibiscus*, II, 1972, pl. IX/1—2, 8.

⁴⁵ M. Vasić, în *PV*, III, 1936, pl. XXVII/136, XXXI/154.

⁴⁶ *Handbuch*, II, 1968, pl. 181/5, 20, 26, 35, 39, 45.

⁴⁷ Colecția Andrei Agotha, Gh. Lazarovici, în *teză*, fig. A/C 1.

⁴⁸ *Ibidem*, fig. 20/B 3.

⁴⁹ N. Vlassa, *op. cit.*, p. 489, fig. 6/1—2.

⁵⁰ B. Milleker, *op. cit.*, p. 121, fig. 14/1.

⁵¹ Gh. Lazarovici, în *ActaMN*, VII, 1970, p. 486, fig. 10; Idem, în *Banatica*, II, 1973, fig. 7/7.

II. Figurine prismatice

1. *Figurină* (pl. I/9), cu nas rotund, ochii — două incizii orizontale⁵². Analogii la Oszéntiván VIII⁵³, Fratelia⁵⁴, destul de apropiate de Vinča⁵⁵, Turdaş⁵⁶.

2. *Fragment figurină* (pl. IX/5), prezintă încercări de redare a sînilor și sexului prin proeminențe rotunde⁵⁷. Analogii la Fratelia⁵⁸. În această categorie pot fi încadrate și figurinele din planșele I/3, I/8.

III. O categorie destul de largă o reprezintă figurinele la care apar încercări mai îndrăznețe de redare a detaliilor anatomice, o reprezentare mai realistă și mai plastică în același timp — figurine denumite deocamdată „modelate plastic”⁵⁹.

1. *Fragment figurină* [(pl. VIII/1), nr. inv. A 15.677], reprezentare cu brațele înălțate, sîni modelați. Orizont Vinča A₃⁶⁰.

2. *Figurină* [(pl. VII/2), nr. inv. A 3687], sîni redați prin proeminențe, mîinile prin prelungiri laterale prevăzute cu două perforații pe fiecare parte⁶¹. Analogii la Vinča⁶², destul de apropiate de Zorlențu Mare⁶³.

3. *Figurină* [(pl. III/4), nr. inv. A 23.397], din pastă cenușie-neagră, sîinii redați prin două proeminențe conice, sexul de asemenea, prin proeminență conică, corp foarte zvelt, aproape cilindric. Nepublicată. Analogii la Turdaş⁶⁴.

4. *Fragment figurină* [(pl. III/3), nr. inv. A 22.870], prezintă o steatopigie destul de accentuată cu o perforație în dreptul șoldurilor. Nepublicat.

5. *Fragment figurină* (pl. IV/4), talie și sîni modelați⁶⁵. Analogii la Zorlențu Mare⁶⁶.

6. *Figurină* [(pl. IX/1), nr. inv. A 3685], față probabil triunghiulară, cum se poate observa după limitele marginale, brațele perforate, fesele

⁵² Idem, în *Gornea, Preistorie*, 1977, pl. LXV/7; Idem, în *teză*, fig. 20/A 7; Gh. Lazarovici consideră acest tip de figurine caracteristic pentru etapa Vinča A₃-Starcevo IV, vezi *Gornea, Preistorie*, 1977, p. 73.

⁵³ I. Banner, M. Párducz, în *AÉ*, 1946—1947, p. 26, fig. 4.

⁵⁴ Colecția Andrei Agotha, Gh. Lazarovici, în *teză*, fig. 21/J 8.

⁵⁵ M. Vasić, *op. cit.*, pl. XIII/60.

⁵⁶ M. Roska, *op. cit.*, pl. CXXXIX/1.

⁵⁷ Gh. Lazarovici, în *Banatica*, II, 1973, fig. 7/13; Idem, în *Gornea, Preistorie* 1977, pl. LXV/13; Idem, în *teză*, fig. 20/A 13.

⁵⁸ Colecția Andrei Agotha, Gh. Lazarovici, în *teză*, fig. 21/J 14.

⁵⁹ Termenul folosit de Gh. Lazarovici.

⁶⁰ Gh. Lazarovici, în *teză*, fig. 20/B 8.

⁶¹ *Ibidem*, fig. 21/B 11.

⁶² M. Vasić, *op. cit.*, pl. VII/27, 25, cu o singură perforație, pl. VIII/31 la adîncimea de 9,2 m, cu două perforații.

⁶³ E. Comşa, O. Răuț, în *SCIV*, 20, 1969, 1, p. 6, fig. 2/2, 3/5.

⁶⁴ M. Roska, *op. cit.*, pl. CXXXVII/2.

⁶⁵ Gh. Lazarovici, în *Banatica*, II, 1973, fig. 7/6; idem, în *Gornea, Preistorie*, 1977, pl. LXV/6; Idem, în *teză* fig. 20/A 6.

⁶⁶ E. Comşa, O. Răuț, *op. cit.*, fig. 2/12.

⁶⁷ Gh. Lazarovici, în catalogul expoziției româno-juugoslave.

— o proeminență lătită, pe creștet două incizii adânci. Orizont Vinča A₃⁶⁷. Analogii la Turdaș⁶⁸.

7. La unele piese sînt redați sinii (pl. IV/3), avînd analogii la Fratelia⁶⁹, iar la altele apar ornamente cu incizii unghiulare deasupra lor (pl. V 2, IX/2).

Recapitulînd, pe baza descrierilor de mai sus, putem arăta că fața figurinelor este aproape întotdeauna de forma unui triunghi de diferite mărimi, alungit (pl. II/1,6) sau mai scurt (pl. II/3,4) — modalitate de reprezentare întîlnită și în fazele următoare⁷⁰. La figurina prismatică (pl. I/9) fața nu este delimitată, dar apar deja ochii redați prin incizii orizontale și nasul mic rotund. Adesea, ochii sînt reprezentați prin incizii oblice, unghiulare⁷¹.

Brățelele apar ca niște prelungiri laterale, simple, sau cu una-două perforații (pl. VIII/2) — sistem întîlnit și la figurinele de la Zorlențu Mare⁷² — iar uneori sînt înălțate (pl. IX/1), prezentînd analogii la Vinča⁷³.

Sexul este redat prin incizie triunghiulară (pl. X/3) — manieră de redare întîlnită la figurinele cilindrice — incizie verticală (pl. IV/2), cu analogii la Ostrovu Banului⁷⁴ sau prin proeminențe (pl. I/9, III/4, IX/5) întîlnită de obicei la figurinele plate (prismatice).

Bazinul este reprezentat fie prin proeminențe conice (pl. III/4, IV/2), fie prin proeminențe rotunde sau ovale, despărțite prin incizie verticală (pl. IV/1). Steatopigia apare destul de timid (pl. I/3, III/3). Uneori, se întîlnesc mici perforații în dreptul bazinului sau șoldurilor (pl. I/1, III/3).

Picioarele nu sînt schițate, iar la figurinele cilindrice este comună, așa-numita talpă — o mică prelungire ovală (pl. I/3, III/2,4). O asemenea talpă masivă chiar, se întîlnește la unele figurine precucuteniene de la Traian — Dealul Viei, din categoria A⁷⁵.

Ornamentele sînt foarte sărace în această fază; aproape singular este sistemul de orificii pe creștet și pe ceafă (pl. II/3), de incizii unghiulare dispuse sub bărbie (pl. IV/2) sau pe creștet (pl. III/2) care simbolizează probabil părul. Acest sistem de ornamentare își găsește analogii la Zor-

⁶⁶ M. Roska, *op. cit.*, pl. CXXXVII/9.

⁶⁹ Colecția Andrei Agotha, Gh. Lazarovici, în *teză*, fig. 21/J 11.

⁷⁰ Vezi E. Comșa, în *Banatica*, I, 1971, p. 90, fig. 1—2; Gh. Lazarovici, *Gornea, Preistorie*, 1977, p. 61; E. Comșa, O. Răuț, *op. cit.*, fig. 1/2, 4, 6, 8; M. Roska, *op. cit.*, pl. CXXXIX/2—3, pl. CXXXVIII/3, 10.

⁷¹ Vl. Milojević, *op. cit.*, p. 272.

⁷² E. Comșa, O. Răuț, *op. cit.*, fig. 3/5.

⁷³ Brățe sub forma unor prelungiri mici, vezi la M. Vasić, *op. cit.*, fig. 3, 5, 6, 23, 28, 29.

⁷⁴ P. Roman, V. Boroneanț, *op. cit.*, figurină găsită în mediu Starčevo-Criș tirziu.

⁷⁵ Silvia Marinescu-Bilcu, *op. cit.*, pl. 90.

lențu Mare⁷⁶ și Turdaș⁷⁷. Destul de rar apar ornamentele prin incizii sub formă de paranteze dispuse deasupra sînilor (pl. V/2).

Lipsind din păcate încadrarea cronologică precisă la majoritatea pieselor, nu ne permitem să schițăm o anumită evoluție a formelor sau ornamentelor în cadrul fazei Vinča A. Putem însă arăta că tipul de figurine cilindrice cu talpă este mai des întîlnit la orizont Vinča A₁ și tot mai rar sau aproape deloc la alte orizonturi cronologice. De asemenea, fața de formă triunghiulară se pare că este mai caracteristică pentru Vinča A₃ (vezi tabelul anexă).

O statistică riguroasă, importantă pentru o anumită stilistică a figurinelor nu poate fi realizată din cauza stării fragmentare a unora din ele, lipsind, de asemenea majoritatea coordonatelor stratigrafice⁷⁸.

În strînsă legătură cu figurinele de lut pot fi prezentate altarele (măsuțele de cult), acestea împărțindu-se în două categorii:

I Altare cu măsuța triunghiulară;

II Altare cu măsuța rotundă sau ovală și cu picioare scunde;

I 1. *Altar cu trei picioare* (pl. VIII/1), din pastă bună, cu ornamente unghiulare⁷⁹. Analogii la Karanovo⁸⁰, Turdaș⁸¹.

2. *Altar* [(pl. XI), nr. inv. A 3455], din pastă fină, bine arsă, lustruită, de culoare neagră cu pete brun-cenușii. Prezintă trei picioare, la fiecare colț cite o protomă animalieră. Ca ornamente au fost folosite benzi de incizii dispuse în unghiuri acestea fiind umplute cu o pastă albă calcaroasă. În spațiul liber dintre benzi sînt dispuse puncte incizate. S-au păstrat urme de pictură roșie în așa numita tehnică *crusted*⁸².

3. *Picioare de altare*, aparținînd probabil celor triunghiulare — caracteristică dată de forma plată (pl. VI/1), mărime și ornamentele meandrice (pl. VI/3, 2)⁸³.

4. *Fragment de altar* (pl. III/1) cu o figurină umană în partea inferioară a piciorului, reprezentare în aceeași manieră în care este redată fața la figurine. Prezintă ornamente în meandru⁸⁴. Analogii la Crnoka-lacka Bara⁸⁵.

⁷⁶ E. Comșa, O. Răuț, *op. cit.*, fig. 3/3.

⁷⁷ M. Roska, *op. cit.*, pl. CXXXIX/2, 6.

⁷⁸ Supra nota 27.

⁷⁹ Gh. Lazarovici, în *ActaMN*, VII, 1970, p. 489, fig. 9/9; Idem, în *ActaMN*, VIII, 1971, p. 417, fig. 4/11; Idem, în *Gornea, Preistorie*, 1977, pl. LXIV/1; Idem, în *teză*, fig. 10/B 22.

⁸⁰ G. I. Georgiev, în *l'Europe*, p. 92, pl. VII/a, b, c.

⁸¹ M. Roska, *op. cit.*, pl. XCVIII/6.

⁸² Gh. Lazarovici, în *Banatica*, II, 1973, p. 40, fig. 2/2; Idem, în *ActaMN*, VIII, 1971, p. 417, fig. 4/6.

⁸³ Idem, în *Banatica*, II, 1973, p. 406; Idem, în *Gornea, Preistorie*, 1977, pl. XLIV/5; Idem, în *teză* fig. 10/B 24.

⁸⁴ Gh. Lazarovici, în *Banatica*, III, 1975, pl. X/5.

⁸⁵ N. Tasić, E. Tomić, *op. cit.*, pl. XIII/6, unde apare o protomă animalieră pe muchia altarului.

II. *Altăraș* [(pl. X/1), nr. inv. A 3449], din pastă gălbuie nu prea bine netezită, cu o măsuță rotundă și patru picioare conice. Orizont Vinča A₂⁸⁶. Analogii la Oszéntiván VIII⁸⁷ și Turdaș⁸⁸.

Plastica zoomorfă este foarte slab dezvoltată în faza Vinča A, mai des întâlnite sînt protomele animaliere dispuse pe colțurile altarelor triunghiulare.

O piesă rară și interesantă este figurina lucrată din marmoră galbenă (pl. II/5), cu gîtul perforat iar botul și urechile doar schițate. Reprezintă un cap de animal — onagru⁸⁹, folosit, se pare, ca baston sau sceptru. Piesa este un import sudic, probabil de origine cicladică⁹⁰.

Rare sînt și reprezentările plastice de pe vase⁹¹.

1. *Reprezentare de sex* (pl. V/1) de pe un vas de cult (?), executat aproape în aceeași manieră în care este schițat sexul la figurinele cilindrice (incizie triunghiulară)⁹².

2. *Reprezentare umană pe o toartă de vas* (pl. VI/5), cu ochii redați prin incizii oblice⁹³.

*
* *

Așa cum am amintit la începutul lucrării, plastica poate fi legată de practicile și credințele magico-religioase. Împărtășim această părere, care de fapt este a majorității cercetătorilor, pornind de la o anumită canonicizare a figurinelor și de la anumite gesturi rituale: brațe înălțate, întinse lateral. Maniera de redare a anumitor părți ale corpului omenesc pare destul de invariabilă, cel puțin în această fază a culturii Vinča. Dar dincolo de această semnificație, plastica antropomorfă și zoomorfă, reprezintă o manifestare artistică și denotă o înclinație și gustul pentru frumos al purtătorilor culturii Vinča.

Mai mult chiar, urmînd o evoluție de la schematizare la un anumit realism, plastica fazei Vinča A a jucat, se pare, rol genetic pentru plastica fazelor următoare și, așa cum se poate observa pe baza analogiilor, a îndeplinit același rol pentru plastica Vinča—Turdaș din Transilvania.

Studierea acestui domeniu poate să aducă oricînd noi date cu privire la evoluția, direcțiile de dezvoltare, raporturile și influențele suferite de civilizațiile neolitice care au dăinuit pe teritoriul Banatului.

DANA BĂLANESCU

⁸⁶ Gh. Lazarovici, în *ActaMN*, VII, 1970, p. 485, fig. 9/14; Idem, în *Gornea, Preistorie*, 1977, pl. LXIV/12.

⁸⁷ I. Banner, M. Párducz, *op. cit.*, p. 19, 39, pl. IX/7—8, 12.

⁸⁸ M. Roska, *op. cit.*, pl. XCVII/9, XCVIII/1.

⁸⁹ N. Vlassa, lucrare ms.

⁹⁰ Gh. Lazarovici, în *teză*, fig. 20/C 1.

⁹¹ Capacele de vase vor constitui obiectul unei alte lucrări.

⁹² Gh. Lazarovici, în *Banatica*, II, 1973, fig. 4/25; Idem, *Gornea. Preistorie*, 1977, pl. LIII/25.

⁹³ *Ibidem*, fig. 7/16 pl. LXV/16.

THE PLASTIC OF THE VINČA CULTURE FROM GORNEA

(Summary)

The work tries to bring some contributions in order to elucidate problems of the plastic of the oldest phase of the Vinča culture.

Describing some pieces discovered in the boundary of the Gornea village, point „Căunița de Sus“, the author shows that the antropomorphic plastic contains three big types of feminine figurines:

I Figurines with cilindric body which continued the traditions of the early neolithic

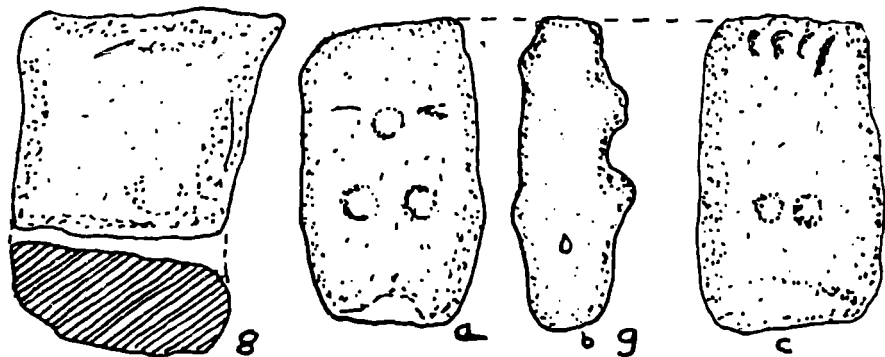
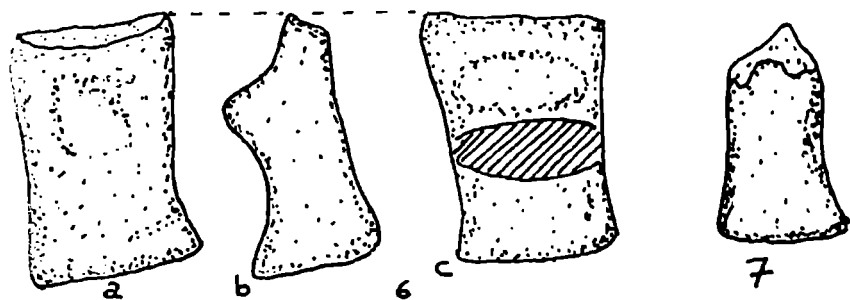
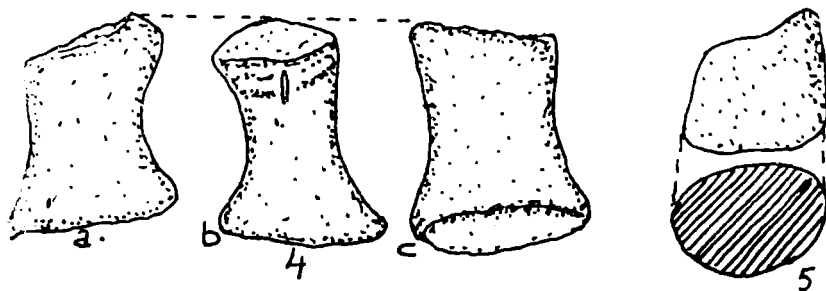
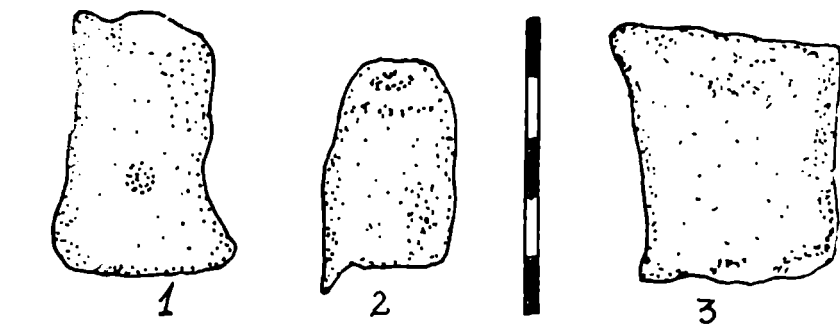
II Prismatic or flat figurines

III Figurines which are plastically modelled.

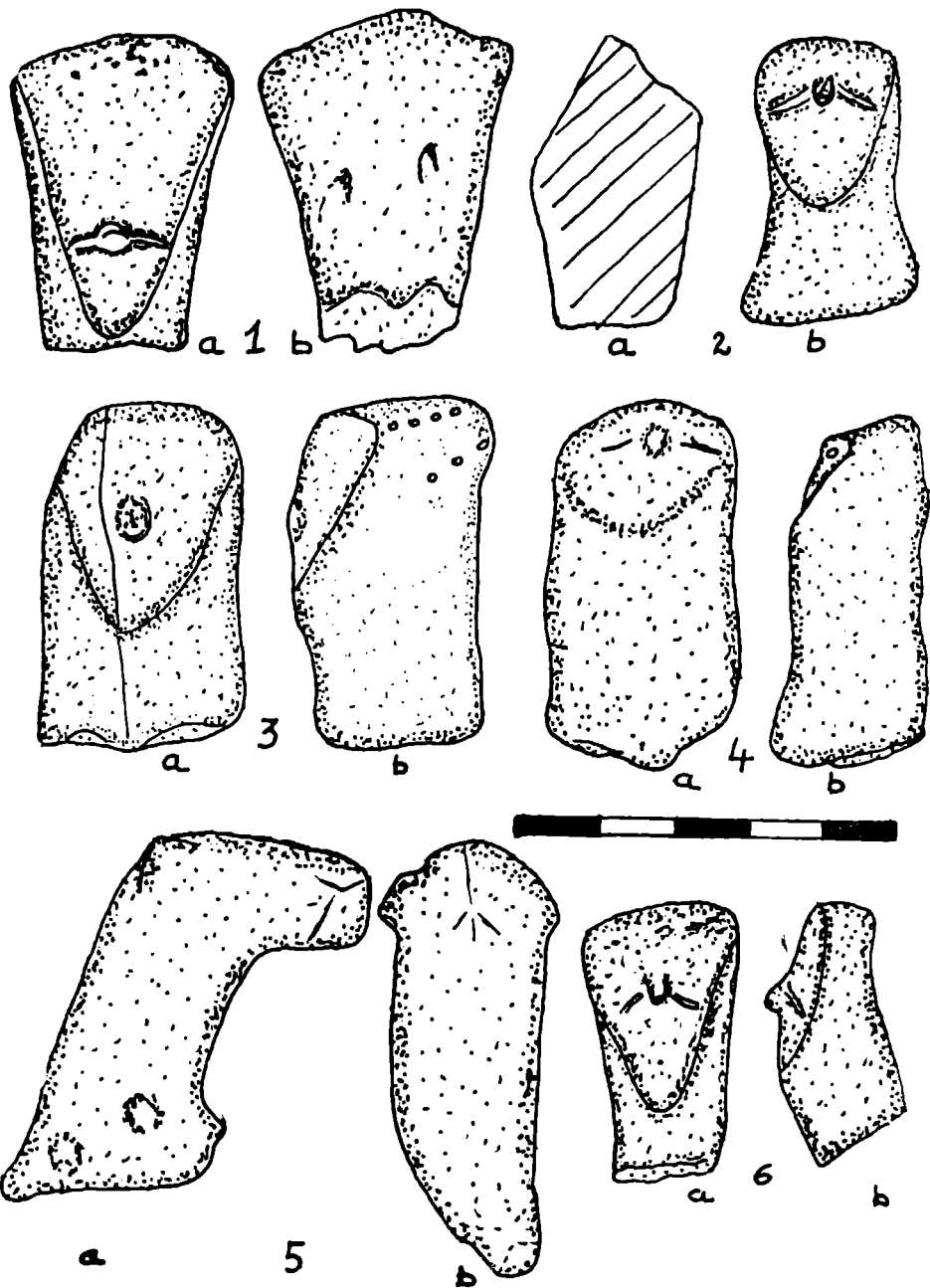
In conection with the clay figurines the two categories of altare (little tables of worship) are presented: I triangular altars II round altars.

The zoomorphic plastic from the Vinča A phase is very poor, together with the animal representations arranged on the corners of the altars from the first category, a singular and interesting piece is the head of onagru, worked by marble and it represents a southern import. The plastic representations from the vases are also rare.

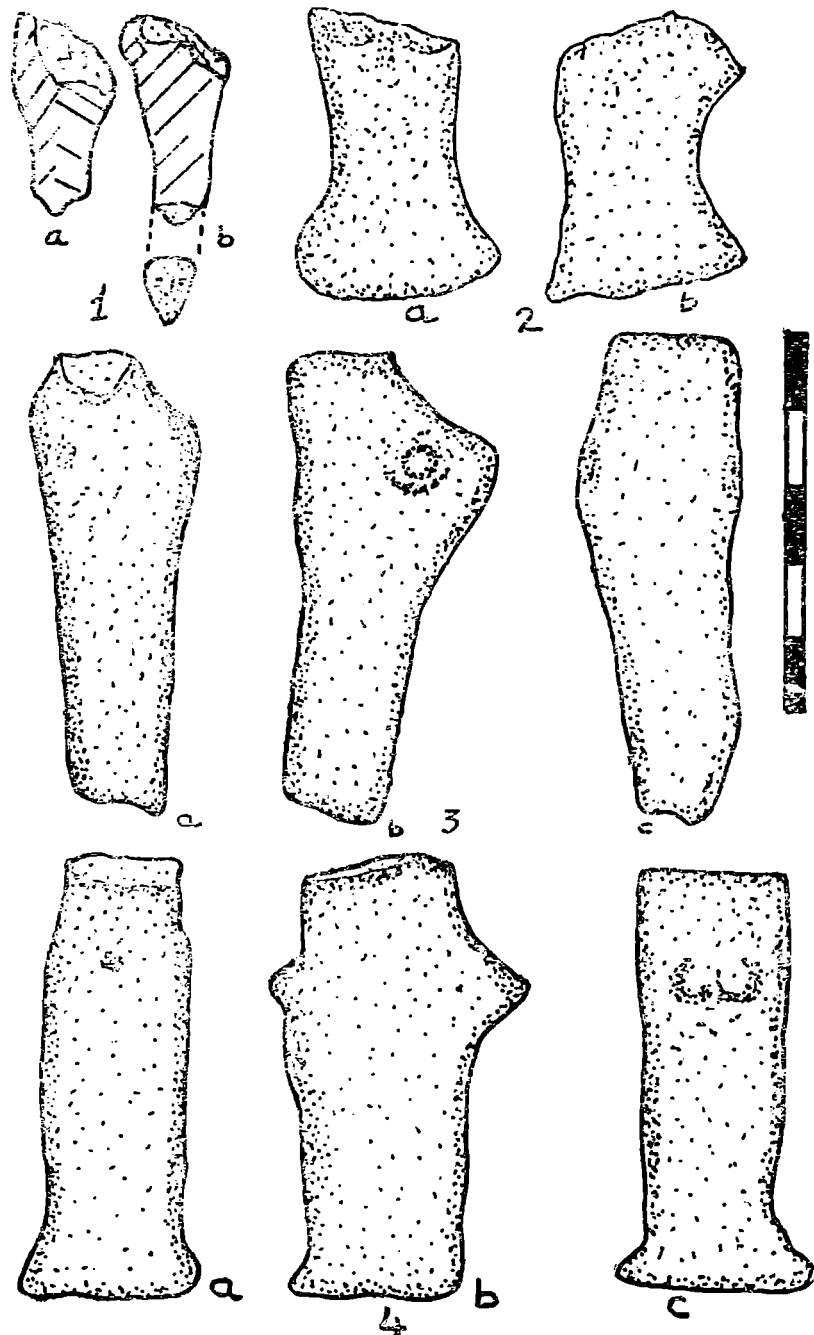
Following an evolution from the stylization to a certain realism, the plastic of the Vinča A phase played a genetical part for the plastic from the following phases and even for the Vinča-Turdaș plastic from Transilvania.

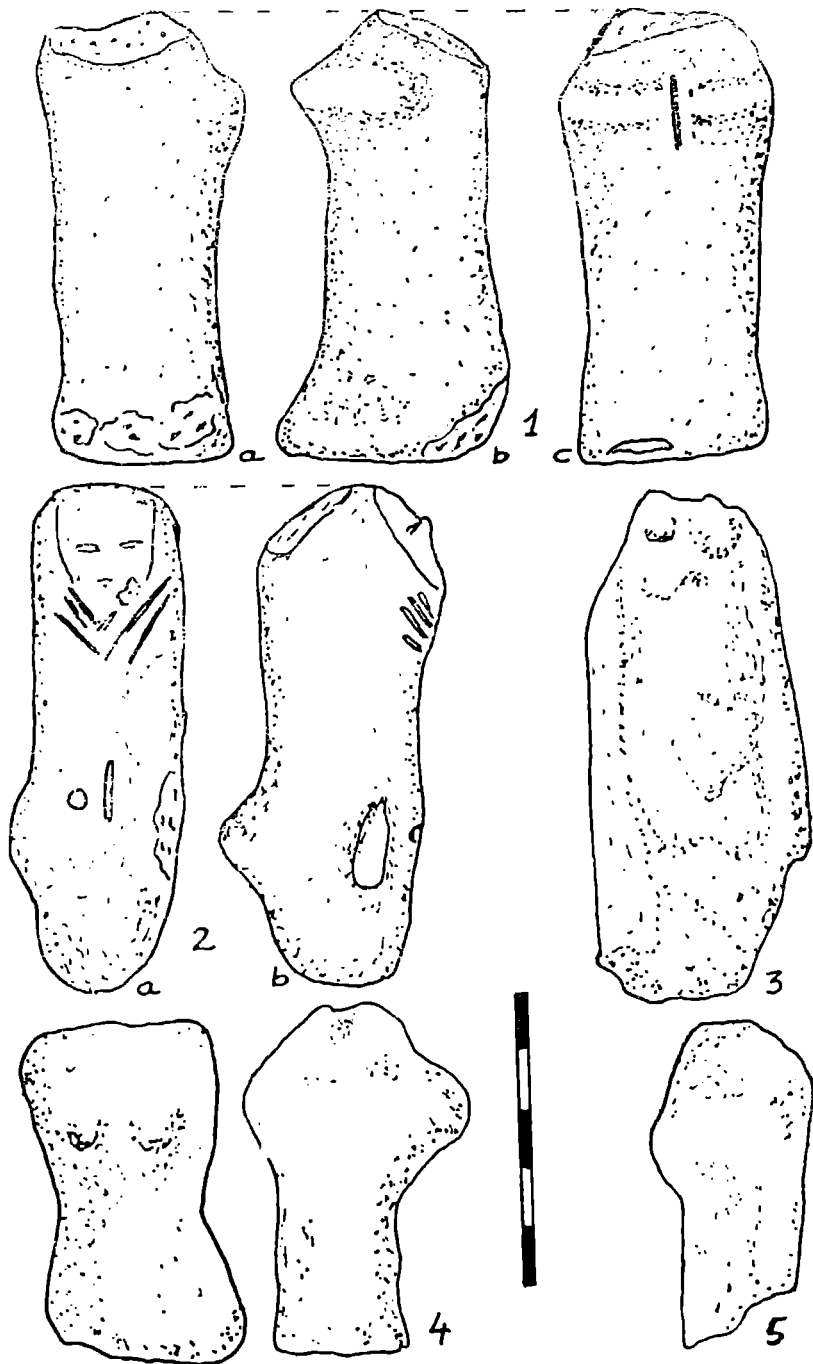
Pl I. Figurine cilindrice (1, 2, 5, 6); cilindrice cu talpă (7, 4); prismatice (3, 8-9).
Cilindric figurines (1, 2, 5, 6); cilindric figurines with sole (7, 4); prismatic figurines (3, 8-9).

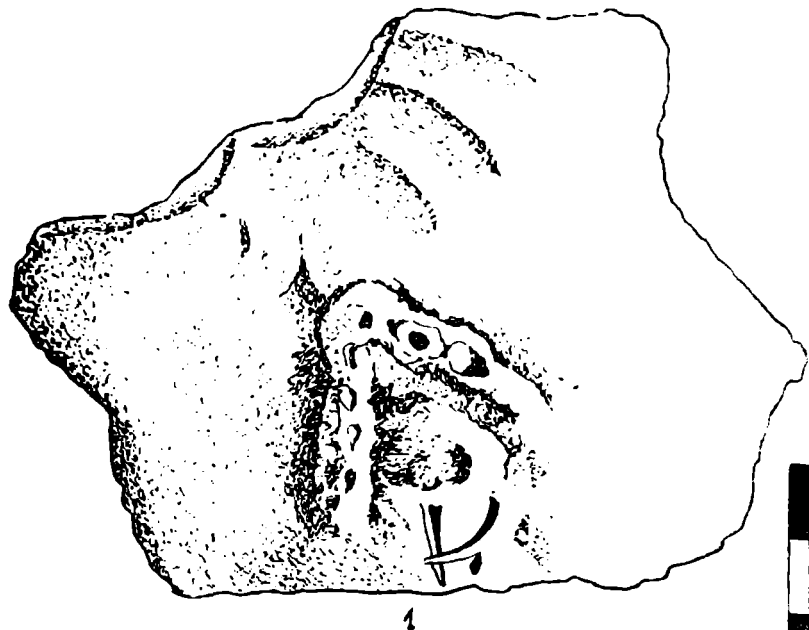
Pl. II. Fragmente de figurine cilindrice (cap cu față triunghiulară) (1–4, 6); cap de onagru (5).
 Fragments of cylindric figurines (head with triangular face) (1–4, 6); head of onagru (5).

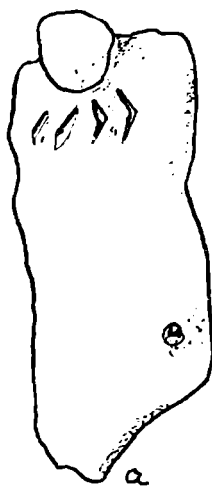
Pl. III. Fragment de altar cu mască umană (1); figurine modelate plastic (2-4).
 Fragment of altar with humane mask (1); figurines plastically modelled (2-4).

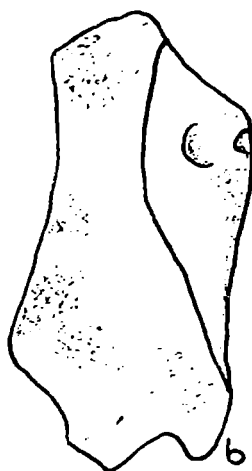
Pl. IV. Figurine cilindrice (1-2, 5); modelate plastic (3-4).
 Cilindric figurines (1-2, 5); plastically modelled (3-4).

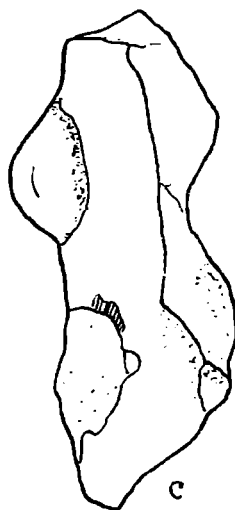
1

a

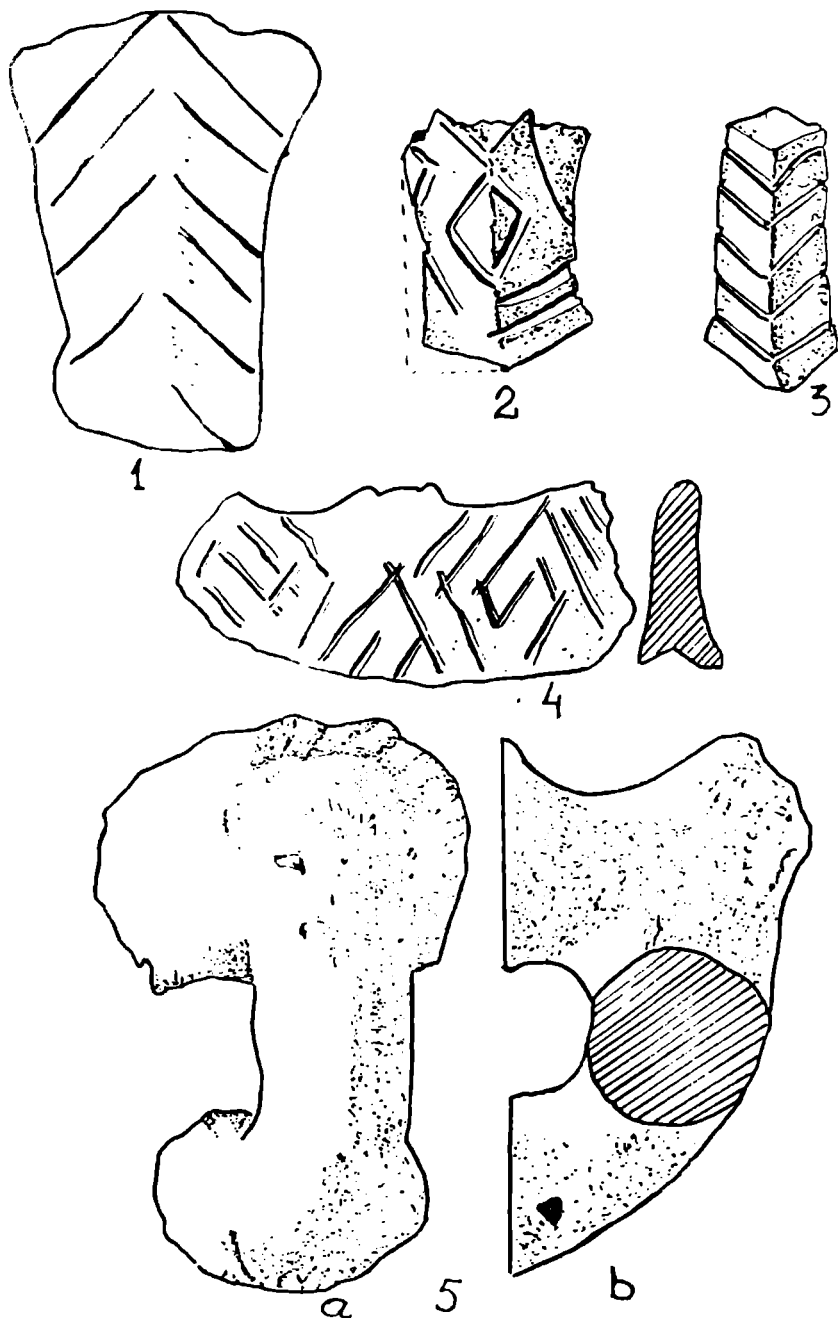
b

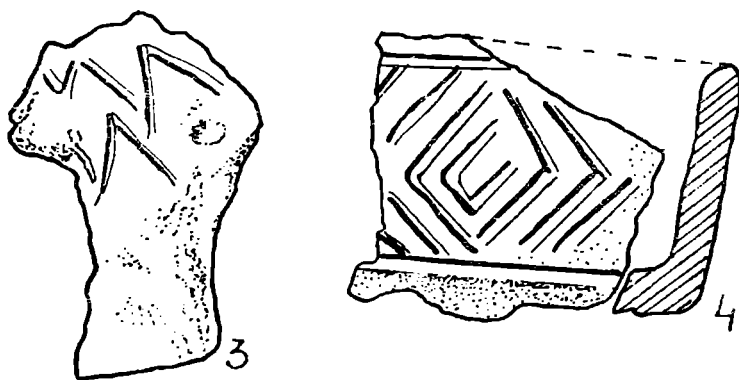
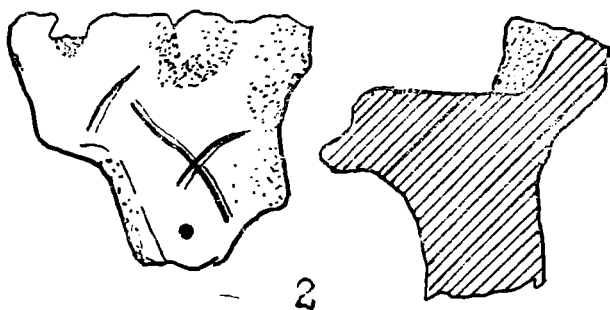
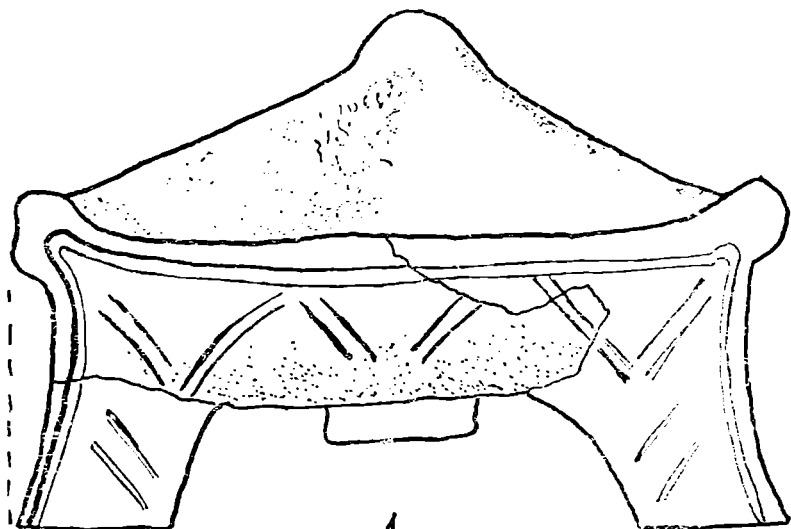
c

2

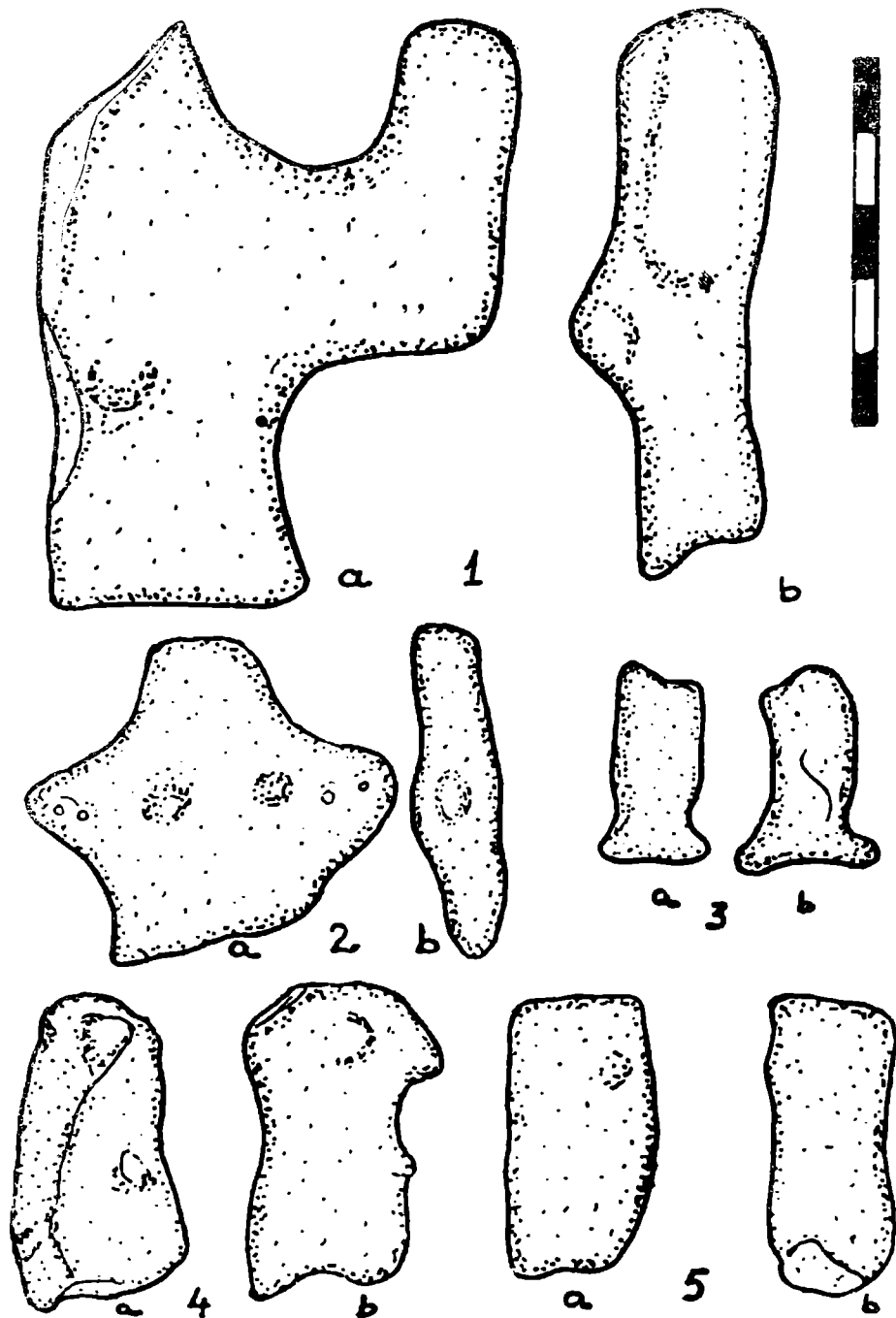
Pl. V. Reprezentare plastică de pe vas (1); figurină modelată plastic (2).
Plastic representation from the vase (1); plastically modelled figurine (2).

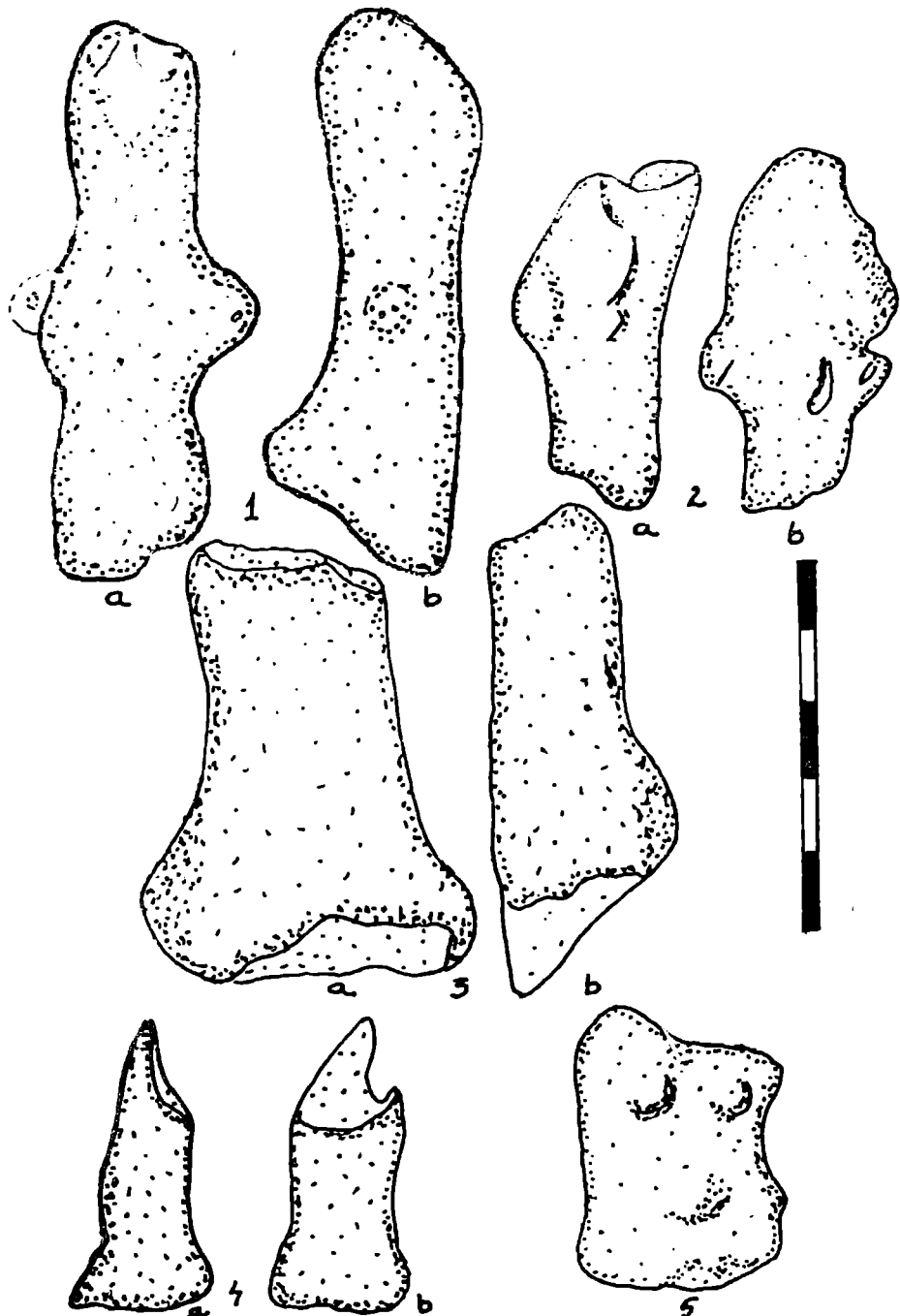
Pl. VI. Fragmente de altare (1-4); reprezentare umană de pe o toartă de vas (5).
 Fragments of altars (1-4); humane representation from an ear of a vase (5).

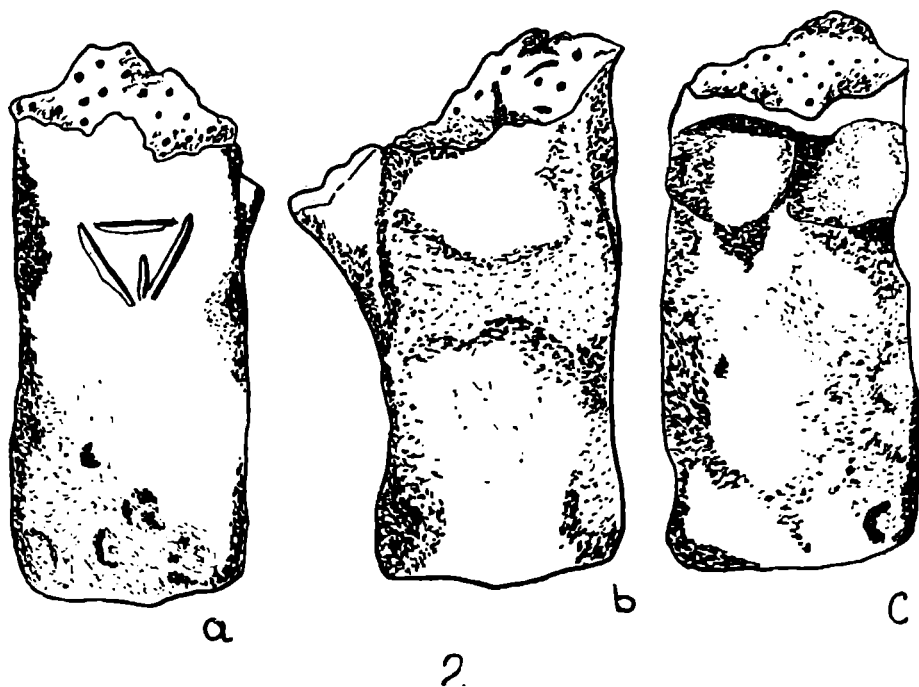
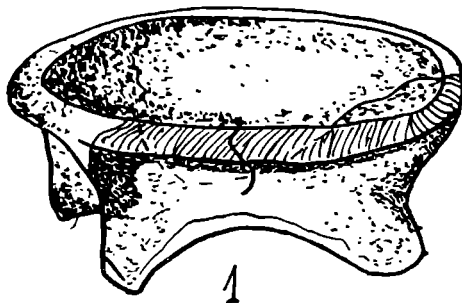
Pl. VII. Altar triunghiular (1); fragmente de altar (2-4).
Triangular altar (1); fragments of altar (2-4).

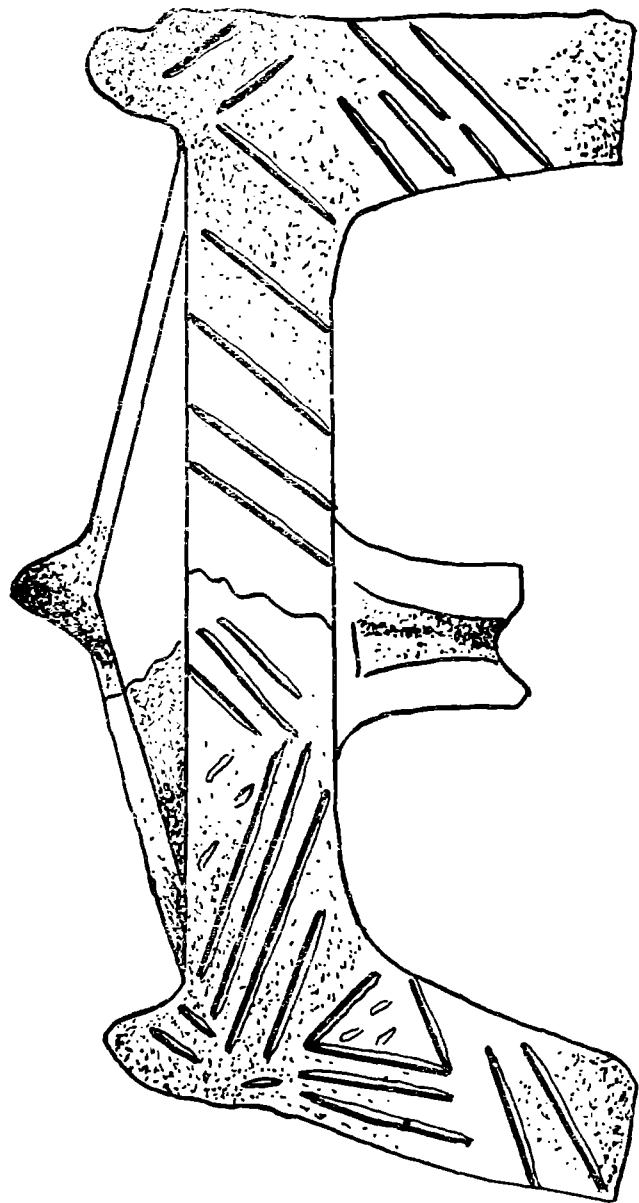
Pl. VIII. Figurine modelate plastic (1—2), cilindrică cu talpă (3); modelată plastic (4), cilindrică (5).
 Plastically modelled figurines (1—2), cylindric figurine with sole (3); plastically modelled figurine (4), cylindric figurine (5).

Pl. IX. Figurine modelate plastic (1-3); cilindrică (4); prismatică (5).
 Plastically modelled figurines (1-3); cylindric figurine (4); prismatic figurine (5).

Pl. X. Altăraș rotund (1) ; figurină cilindrică (2).
Little round altar (1) ; cylindric figurine (2).

Pl. XI. Altar triunghiular.
Triangular altar.

MOD. PLAST.	PRIS-MATICE	CILIN-DRICE	TIPURI DE FIGURINE	
▲		●	Triunghiulară	FAȚĂ
	■		nediferențiată de corp	
	■	●	incizii orizontale	OCHI
		●	incizii oblice	
	■		rotund	NAS
		●	conic	
			mici	BRAȚE
▲			cu 1-2 perforații	
▲			înălțate	
		●	triunghi incizat	SEX
		●	incizie verticală	
	■		proeminentă	
▲		●	proeminență conică	FESE
			prominență rotundă	
		●	proem. rotundă cu incizie	
		●	incizii liniare, unghiulare	ORNA-MENTE
▲		●	perforări	